

Tomasz Chodowicz

Akademia Podlaska w Siedlcach

***Język w mediach elektronicznych*, Wydawnictwo Naukowe „Semper”,
Warszawa 2008, ss. 199;**

***Najnowsze słownictwo a współczesne media elektroniczne*,
Wydawnictwo Naukowe „Semper”, Warszawa 2008, ss. 174**

Otwierające serię monograficzną publikacje *Język w mediach elektronicznych* pod redakcją Jerzego Podrackiego i Ewy Wolańskiej oraz *Najnowsze słownictwo a współczesne media elektroniczne* pod redakcją Radosława Pawelca i Magdaleny Trysińskiej stanowią dotychczasowe pokłosie obiecującego projektu badawczego *Komunikacja w mediach elektronicznych – język, semiotyka, edukacja*. Warto przyrzeć się zawartości obu publikacji. W pierwszej (*Język w mediach elektronicznych*) umieszczono jedenaście artykułów:

- 1) Krzysztof Kaszewski: *Pewność i niepewność w wypowiedzi medialnej (na przykładzie głosów słuchaczy w audycji „Za, a nawet przeciw” w Programie 3 PR)*;
- 2) Monika Skarżyńska: *Reportaż radiowy w Programie 1 Polskiego Radia*;
- 3) Joanna Budkiewicz: *Język Tomasza Lisa jako dziennikarza politycznego*;
- 4) Karolina Jabłońska: *W tym szaleństwie jest metoda. Nie tylko językowe wyznaczniki spójności tekstu audiowizualnego (na podstawie talk-show Duże Dzieci w TVP2)*;
- 5) Magdalena Trysińska: *Funkcje języka potocznego w filmach animowanych wytwórni Walta Disneya (na przykładzie polskiej wersji kreskówki Timon i Pumba)*;
- 6) Grzegorz Ptaszek: *„Klient nasz pan” – językowe wykładniki grzeczności i uprzejmości konsultantów call center w rozmowie telefonicznej z klientami*
- 7) Ewa Wolańska: *Komunikacja językowa za pośrednictwem krótkiej wiadomości tekstowej (SMS)*;
- 8) Joanna Jagodzińska: *Dialogi równoległe w strukturze dyskusji internetowej*;
- 9) Ewa Zalewska-Greloch: *Polszczyzna internautów – poprawna czy... „wygodna”?*;
- 10) Natalia Ogorodnikowa: *Czasowniki wirtualne*;
- 11) Anna Jeż: *Praca magisterska – sztuka czy branża?*

Konfrontując zakres tematyczny obydwu tomów wspomnianego projektu badawczego, w drugim można dostrzec znaczne zawężenie omawianych w nim zagadnień. Pozycja – *Najnowsze słownictwo a współczesne media elektroniczne* – obejmuje dziewięć artykułów:

- 1) Wilga Herman: *Przesunięcie semantyczne w nowej leksyce radia i telewizji*;
- 2) Wilga Herman: *Frazemy w języku radia i telewizji*;
- 3) Magdalena Trysińska: *Język graczy Duel Masters na podstawie polskiej wersji anime Mistrzowie kajujo*;

- 4) Natalia Ogorodnikowa, Radosław Pawelec: *Ludzie w sieci. Polskie i rosyjskie nazwy osób, których zawód, hobby lub inny rodzaj aktywności są nierozzerwalnie związane z Internetem*;
- 5) Natalia Ogorodnikowa: *Metaforyczne oblicze Internetu w języku polskim i rosyjskim*;
- 6) Małgorzata Ciunowicz: *Polityczne przeboje językowe*;
- 7) Monika Skarżyńska: *Język prawników w służbie reportażu telewizyjnego*;
- 8) Monika Skarżyńska: *Słowo pisane a / i słowo mówione. Ikoniczność reportażu telewizyjnego*;
- 9) Radosław Pawelec, Magdalena Trysińska: *Wymiary potoczności*.

Autorami prac zaprezentowanych w obu tomach są członkowie i współpracownicy Pracowni Języka Elektronicznych Środków Przekazu (Instytut Polonistyki Stosowanej na Wydziale Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego).

Pogrupowane na podstawie klasyfikacji środków masowego przekazu Marshalla McLuhana opracowania koncentrują się wokół współczesnych mediów.¹ Zaakcentowane w przedmowie tomu *Język w mediach elektronicznych* odwołanie do podziału Marshalla McLuhana nie jest do końca przekonujące, choćby z tego powodu, że sam McLuhan nie określił w nim roli, istoty interaktywności, wpływu na inne media i funkcji Internetu. W konsekwencji podział ten obejmuje aspekty językowe, semiotyczne i edukacyjne, nie biorąc pod uwagę unifikującej roli Internetu wobec współczesnych mediów (m.in. pod wpływem internetowych form komunikacyjnych).

Zamieszczone w obu tomach prace, tworząc spójną pod względem merytorycznym całość, wychodzą poza schemat podziału McLuhana.

Opisem i analizą strategii konwersacyjnych stosowanych przez konsultantów *call center* zajmuje się Grzegorz Ptaszek w pracy „Klient nasz pan” – *językowe wykładniki grzeczności i uprzejmości konsultantów call center w rozmowie telefonicznej z klientami*.² Zaprezentowany materiał badawczy kontynuuje i uzupełnia wcześniejsze ustalenia badawcze, ukazujące wyrazistość realizowanej w wielu tego typu tekstach postawy nadgorliwości grzecznościowej. Rozmowy telefoniczne konsultantów *call center* z klientami to przykład sytuacji, w których (...) *zachowania grzecznościowe stały się towarem* (...), rodząc bezprecedensowy utylitaryzm grzecznościowy.³

Telefonia komórkowa pozwoliła na stworzenie nowych kanałów komunikacyjnych. Praca Ewy Wolańskiej – *Komunikacja językowa za pośrednictwem krót-*

¹ Marshall McLuhan wprowadza podział środków masowego przekazu na zimne i gorące. Media gorące absorbują jeden zmysł i powodują (...) *przedłużenie pojedynczego zmysłu* (...), w konsekwencji wywołując słabe zaangażowanie w przekazywaną formę i treść („*stan silnego nasycenie danymi – wysoka rozdzielność*”), natomiast media zimne wymagają większego zaangażowania zmysłów – „*niska rozdzielność* [słabe nasycenie danymi – od autora] *dostarcza bardzo niewiele danych i odbiorca sam musi uzupełniać to, czego brakuje*” (McLuhan 2004: 57).

² Szczegółowe zagadnienia związane z tego rodzaju zachowaniami komunikacyjnojęzykowymi omówione są w kolejnym tomie w ramach projektu badawczego *Komunikacja w mediach elektronicznych – język, semiotyka, edukacja – „W czym mogę pomóc?” Zachowania komunikacyjnojęzykowe konsultantów i klientów call center* (pod redakcją naukową Krzysztofa Kaszewskiego i Grzegorza Ptaszka, Wydawnictwo Naukowe „Semper”, Warszawa 2009).

³ Małgorzata Marcjanik (2007), *Grzeczność w komunikacji językowej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, s. 33.

kiej wiadomości tekstowej (SMS) – zawiera omówienie modelu komunikacji SMS-owej, schematu komunikacyjnego nadawca-odbiorca i poszerzowanie gatunków obecnych w tym modelu komunikacji. Autorka w bardzo ciekawy sposób prezentuje uwarunkowania w komunikacji SMS-owej, w której rzadko dochodzi do zakłóceń i wspomaganie sprzężenia zwrotnego między nadawcą i odbiorcą.

Joanna Jagodzińska w rozprawie – *Dialogi równoległe w strukturze dyskusji internetowej* – analizując zapis fragmentów dyskusji internetowej konfrontuje je z tekstami powstającymi w komunikacji bezpośredniej (*face to face*). Takie cechy cyberprzestrzeni, jak: ograniczenie doświadczeń zmysłowych, tekstowość, efemeryczność tożsamości, anonimowość, zrównanie statusu społecznego użytkowników, zniesienie ograniczeń przestrzennych, płynność czasu, możliwość równoległych kontaktów z wieloma użytkownikami itp., wpływają znacząco na teksty generowane za pośrednictwem komputera. To wszystko powoduje, że w strukturze dyskusji internetowej dostrzec można tendencje do usamodzielniania się replik, oderwanie ich od nadawcy, występowanie niepełnej wymiany replik oraz powstawanie dialogów równoległych.

Publikacja Ewy Zalewskiej-Greloch – *Polszczyzna internautów – poprawna czy... „wygodna”?* – wpisuje się we wciąż otwartą dyskusję dotyczącą zagadnień poprawnościowych współczesnej polszczyzny internautów. Autorka ogranicza się w pracy do analizy języka na forach internetowych oraz prezentuje istotną syntezę dotychczasowych stanowisk badawczych.

Nawiązaniem tematycznym do kolejnego tomu (*Najnowsze słownictwo a współczesne media elektroniczne*) stanowi publikacja Natalii Ogorodnikowej – *Czasowniki wirtualne*. Na podstawie materiału zaczerpniętego z języków polskiego i rosyjskiego autorka omawia oddziaływanie obcego słownictwa na język internautów poprzez powiększanie gamy już istniejącego słownictwa i rozszerzanie jego łączliwości. Słownictwo wirtualne współczesnych języków słowiańskich w dużej mierze należy do grupy internacjonalizmów. Autorka podkreśla, że przytoczone leksemy nie są notowane na ogół przez korpusy językowe. Dużą część stanowią zapożyczenia z języka angielskiego. Bardzo ciekawym aspektem badawczym pracy Natalii Ogorodnikowej jest omówienie wpływu kontekstów kulturowych na interpretację i tworzenie czasowników wirtualnych.

W kolejnej pracy – *Metaforyczne oblicze Internetu w języku polskim i rosyjskim* – Natalia Ogorodnikowa omawia wybrane odwzorowania metaforyczne w języku obecne w świadomości użytkowników Sieci porozumiewających się po polsku i/lub po rosyjsku. Materiał pokazuje metafory na trzech płaszczyznach: Internet jako narzędzie, Internet jako zamknięta lub otwarta przestrzeń, animizacja/personifikacja Internetu. Niewątpliwym atutem pracy stanowi równoległe omówienie materiału w języku rosyjskim i polskim.

Magdalena Trysińska w pracy *Język graczy. Duel Masters na podstawie polskiej wersji anime Mistrzowie kajuudo* dokonuje analizy języka, który wedle jej tezy, można już nazwać żargonem środowiskowym. Udokumentowana komunikacja pomiędzy członkami grupy graczy staje się wedle autorki niepodważalnym argumentem, stanowiącym podstawę do przyczynku o środowiskowym charakterze języka graczy

kaijudo. Powstanie tej gry komputerowej ma ścisły związek z modą na *mangę* (japoński komiks) i *anime* (japoński film animowany). Fani *Duel Masters (kaijudo)* tworzą w cyberprzestrzeni swoiste grupy społecznościowe, m.in. powstają blogi wyspecjalizowane w tej tematyce, itp. Pod bezpośrednim wpływem oddziaływania gry *Duel Masters* są dzieci, do których skierowana jest gra. Autorka zwraca uwagę na ubóstwo używanego słownictwa, dysonans pomiędzy niejednorodnym stylistycznie słownictwem – zestawianie leksyki wzniosłej, naukowej z kolokwialną. Niepokój autorki w analizowanym materiale budzi agresja językowa, która sprowadzana jest tutaj do poziomu zabawy.

Omówieniu najświeższej, jak twierdzą autorzy, warstwy leksykalnej nazywanej wszelką aktywnością związaną z działalnością w Sieci poświęcona jest praca Natalii Ogorodnikowej i Radosława Pawelca – *Ludzie w sieci. Polskie i rosyjskie nazwy osób, których zawód, hobby lub inny rodzaj aktywności są nierozzerwalnie związane z Internetem*. Praca stanowi przyczynek do szerszego opracowania zakresu najnowszej leksyki na podstawie materiału z języków polskiego i rosyjskiego. Autorzy zastrzegają sobie, iż trudno jest im ocenić czy przedstawiany materiał jest reprezentatywny, brakuje bowiem odpowiedniego dystansu czasowego. Efemeryczność, okazjonalność, wreszcie spontaniczność powstających nazw w Internecie w zasadzie nie ma żadnych ograniczeń, trudno więc ocenić, ile z omówionych nazw ostanie się we względnie stałym zasobie leksykalnym. Obserwuje się dynamiczny wzrost liczby leksemów w obrębie tego pola leksykalnego. Autorzy, biorąc pod uwagę semantykę, dzielą równolegle polskie i rosyjskie rzeczowniki na kilka zbiorów. Są to m.in:

1) nazwy dotyczące pracy w cyberprzestrzeni,

2) nazwy dotyczące zachowania związanego z działalnością niezarobkową, (*hobystyczną*) w Sieci, np.

- – troll, internetowy troll, chester, czatownik, spamer, flooder,

3) nazwy dotyczące działalności nielegalnej

- – haker, хацкер, хрякер, кул-хакер, кул-хацкер, cracker, кракер, sniffer, снифер, skrupciarz,

4) nazwy związane z cechami psychicznymi lub biegłością w poruszaniu się w cyberprzestrzeni

- – nerd, нерд, geek, newbie, niob, luser, лусер.

W kolejnych częściach tej pracy poszerowane są różne warianty rejestrowanych nazw, w tym nazw żeńskich, w Sieci oraz częstotliwość ich występowania. Zestawienie nazewnictwa powstającego w językach polskim i rosyjskim związanego z aktywnością w Sieci opatrzone zostało bardzo ciekawymi wnioskami badawczymi. Użytkownicy posługujący się językiem rosyjskim, tworząc nazwy „ludzi w Sieci poprzez dostosowywanie zapożyczeń”, są bardziej kreatywni niż użytkownicy posługujący się językiem polskim. Wpływ na to ma m.in. znacznie większa liczba rosyjskich stron www. Rosyjski alfabet sprawia, iż asymilacja wyrazów w języku rosyjskim obcych pod względem pisowni odbywa się inaczej, co prowokuje internautów do bardzo interesujących gier językowych (np. zapis transliteracyjny – *хацкер, юсер, усер*, zapis hybrydalny – *Web-мастер, Web-дизайнер*).

Przesunięciom semantycznym jako jednym z mechanizmów powiększania zasobu leksyki poświęcona jest praca Wilgi Herman – *Przesunięcia semantyczne w nowej leksyce radia i telewizji*. Praca opiera się na analizie ponad 100 godzin nagrań audycji radiowych i telewizyjnych z lat 2000-2006. Wilga Herman syntetyzuje dotychczasową polemikę badawczą w zakresie derywacji semantycznej.⁴ Przyjęta w tej pracy metodologia opiera się założeniu, iż określenie przesunięć znaczeniowych można ocenić jedynie poprzez kontekst wypowiedzi. Brak formalnych wykładników derywacji skłania do zainteresowania się kontekstami kulturowymi i społecznymi w analizowanym materiale. Autorka konkluduje, iż wzrastająca liczba przesunięć semantycznych jest obecnie podstawowym mechanizmem bogacenia się współczesnej leksyki. Wśród innych sposobów wzbogacania współczesnej leksyki znajduje się duża liczba zapożyczeń wewnętrznych (np. wpływy języków zawodowych oraz subkodów i języków nieformalnych). Częste wśród przesunięć semantycznych są zmiany kontekstu użycia poprzez zmianę nacechowania stylistycznego – *Bo rzeczywiście to było tak, że oni przychodzili na próbę nie po to, żeby zacząć kombinować jak tylko każdy z nich z czymś już przychodził – to była postać, to był chód, to była interpretacja piosenki* [dawniej ten czasownik był nacechowany, dziś coraz częściej występuje jako określenie intensywnych prac myślowych – konstatuje Wilga Herman]. Ważną rolę odgrywają również: moda językowa (progresywnie wpływająca na kształtowanie się nowych sensów), hiperbolizacja (zwiększająca łączliwość), metaforyzacja.⁵

Analizą języka radia i telewizji zajęła się Wilga Herman w kolejnej publikacji z tego tomu – *Frazemy w języku radia i telewizji*. Autorka przyjmuje, iż (...) *frazem ma charakter odtwórczy, jest jednostką w całości odtwarzaną z pamięci użytkownika; składa się co najmniej z dwóch wyrazów wzajemnie motywowanych znaczeniowo i gramatycznie; jest całością semantyczną i syntaktyczną, ale nie jest znakiem globalnym i nie tworzy przenośni; sytuje nadawcę i odbiorcę w specyficznym kontekście komunikacyjnym, a także modyfikuje stylistycznie wypowiedź* (...). W. Herman szereguje frazemy w obrębie komunikacji medialnej w trzech rodzajach strategii: aksjologiczno-emotywniej, behawioralnej oraz strategii informacyjno-werfikacyjnej. Językowe relacje interpersonalne wymagają użycia określonych frazemów, które pozwalają realizować konkretne strategie komunikacyjne. Nie można i nie należy lekceważyć kontekstu wypowiedzi generowanego przez frazemy, gdyż wyizolowanie ich z całości wypowiedzi uniemożliwia pełną interpretację.⁶

Głosem uogólniającym przedstawiane zagadnienia jest praca Radosława Pawelca oraz Magdaleny Trysińskiej *Wymiary potoczności*. Omówiony tu przekrojowo rys ewolucji kategorii potoczności (pokazany na przykładach ze współczesnych mediów elektronicznych) zmierza ku zsyntetyzowaniu wielogłosowej debaty odnoszącej się do kwestii leksykalnych.

⁴ Autorka omawia zasadnicze stanowiska badawcze: Jurija Apresjana, Ryszarda Tokarskiego, Władysława Lubasia, Władysława Miodunki, Haliny Satkiewicz, Bogusława Dunaja.

⁵ Wilga Herman (2008), *Przesunięcia semantyczne w nowej leksyce radia i telewizji*, [w:] *Najnowsze słownictwo a współczesne media*, Wydawnictwo Naukowe „Semper”, Warszawa, s. 19.

⁶ Wilga Herman (2008), *Frazemy w języku radia i telewizji*, [w:] *Najnowsze słownictwo a współczesne media*, Wydawnictwo Naukowe „Semper”, Warszawa, s. 34.

W kręgu problematyki związanej z formami dziennikarskimi pozostają dwie kolejne prace Moniki Skarżyńskiej umieszczone w drugim omawianym tomie (*Najnowsze słownictwo a współczesne media elektroniczne*).

W obrębie zagadnień związanych z formami i gatunkami dziennikarskimi pozostaje poświęcona problematyce modalności epistemicznej rozprawa Krzysztofa Kaszewskiego (*Pewność i niepewność w wypowiedzi medialnej (na przykładzie głosów słuchaczy w audycji Za a nawet przeciw w Programie 3 PR, [w:] Język w mediach elektronicznych)*).

W obrębie tematyki dotyczącej form dziennikarskich znajduje się poświęcona analizie wyznaczników gatunkowych reportażu radiowego praca Moniki Skarżyńskiej (*Reportaż radiowy w Programie 1 Polskiego Radia [w:] Język w mediach elektronicznych)*.

Błyskotliwą analizę leksyki prawniczej i jej funkcjonowanie w reportażu telewizyjnym autorka przedstawia w pracy *Język prawników w służbie reportażu telewizyjnego*. Drugi tekst – *Słowo pisane a/i słowo mówione. Ikoniczność reportażu telewizyjnego* (przedostatni w tomie *Najnowsze słownictwo a współczesne media*) zmierza ku podsumowaniu wszystkich tropów dyskusji. Monika Skarżyńska, kontynuując rozważania odnoszące się do reportażu telewizyjnego, koncentruje się na zagadnieniu ikonizacji przekazu. Za cel rozważań autorka rozprawy postawiła sobie (...) *analizę wzajemnych relacji słowa mówionego i pisanego oraz ich oddziaływania na obrazowość na przykładzie reportażu telewizyjnych* (...). Bardzo szeroki aspekt ikonizacji w przekazach elektronicznych jest tutaj ograniczany do prezentacji funkcji słowa pisanego jako elementu składowego reportażu, co, jak wykazuje autorka, stanowić może dowód na postępującą interaktywność telewizji.⁷

Wydawnictwo *Najnowsze słownictwo a współczesne media elektroniczne* pozostawia znaczny niedosyt, choć komplementarnie omówione zagadnienia w poszczególnych opracowaniach tomów odpowiadają zainicjowanym problemom badawczym. Dynamiczna transformacja nowych mediów sprawia, iż podejmowane zagadnienia stanowią częstokroć jedynie przyczynek do pogłębionych studiów.

Ujęcie problematyki w obu tomach pozwala na względne uporządkowanie i odgraniczenie problematyki rozpraw.

W dwóch tomach – *Język w mediach elektronicznych* i *Najnowsze słownictwo a współczesne media elektroniczne* – znajdują się prace oscylujące pomiędzy semiotyką, językoznawstwem i komunikacją. Wzajemne korelacje metodologiczne są nieuniknione. Niektóre z opublikowanych w ramach tego projektu badawczego prace pozostawiają uczucie niedosytu.

⁷ Monika Skarżyńska (2008), *Słowo pisane a/i słowo mówione. Ikoniczność reportażu telewizyjnego*, [w:] *Najnowsze słownictwo a współczesne media*, Wydawnictwo Naukowe „Semper”, Warszawa, s. 145.

WYKAZ LITERATURY CYTOWANEJ:

- Herman Wilga (2008), *Frazemy w języku radia i telewizji*, [w:] *Najnowsze słownictwo a współczesne media*, Wydawnictwo Naukowe „Semper”, Warszawa, s. 33-59.
- Herman Wilga (2008), *Przesunięcia semantyczne w nowej leksyce radia i telewizji* [w:] *Najnowsze słownictwo a współczesne media*, Wydawnictwo Naukowe „Semper”, Warszawa, s. 9-33.
- Marcjanik (2007), *Grzeczność w komunikacji językowej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Skarżyńska Monika (2008), *Słowo pisane a/i słowo mówione. Ikoniczność reportażu telewizyjnego*, [w:] *Najnowsze słownictwo a współczesne media*, Wydawnictwo Naukowe „Semper”, Warszawa, s. 143-157.

